EUROPOS KOMISIJA

Briuselis, 2010.11.18
KOM(2010) 672 galutinis

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

BŽŪP artėjant 2020 m.

Su aprūpinimu maistu, gamtos ištekliais ir teritorine pusiausvyra susijusių būsimų uždavinių sprendimas

KOMISIJOS KOMUNIKATAS EUROPOS PARLAMENTUI, TARYBAI, EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETUI IR REGIONŲ KOMITETUI

BŽŪP artėjant 2020 m.

Su aprūpinimu maistu, gamtos ištekliais ir teritorine pusiausvyra susijusių būsimų uždavinių sprendimas

1. ĮŽANGA

Vykdant bendrąją žemės ūkio politiką (BŽŪP) sprendžiami įvairūs uždaviniai – kai kurie iš jų išsiskiria savo pobūdžiu, kiti – nenumatyti, dėl jų tenka priimti strateginius sprendimus, susijusius su visos ES **žemės ūkio ir kaimo vietovių ateitimi**. Kad šiuos uždavinius būtų galima veiksmingai išspręsti, BŽŪP turi būti įgyvendinama tvirtos ekonomikos politikos bei tvarių viešųjų finansų kontekste ir taip padėti siekti Sąjungos tikslų.

Siekdama parengti šį komunikatą, 2010 m. pirmojoje pusėje Komisija suorganizavo visapusius viešus debatus, kurie baigėsi 2010 m. liepos mėn. surengta konferencija[1]. Keturis pirmininkavimo laikotarpius iš eilės Taryba svarstė reformą, Europos Parlamentas priėmė pranešimą savo iniciatyva dėl BŽŪP ateities po 2013 m.[2] ir dėl jos sąsajos su strategija „Europa 2020“, o Ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas bei Regionų komitetas pateikė savo pozicijų dokumentus.

Šiose diskusijose didžioji dauguma nuomones pareiškusių dalyvių pritarė minčiai, kad ateityje BŽŪP turėtų išlikti **dviem ramsčiais** grindžiama **tvirta bendrąja politika**. Apibendrinant, pagal pareikštas nuomones galima suformuluoti tokius strateginius tikslus:

- Išsaugoti tvarų maisto gamybos pajėgumą visoje ES, kad būtų galima užtikrinti Europos piliečių **aprūpinimą maistu** ilgą laiką ir prisidėti prie visame pasaulyje didėjančios maisto paklausos tenkinimo – Maisto ir žemės ūkio organizacija prognozuoja, kad iki 2050 m. maisto paklausa išaugs 70 %. Pastarieji padidėjusio rinkos nestabilumo reiškiniai, dažnai ryškesni dėl klimato kaitos, dar labiau pabrėžia tokias tendencijas ir įtampą. Europos pajėgumas užtikrinti aprūpinimą maistu yra svarbus ilgalaikis Europos tikslas, kuriam pasiekti būtina imtis veiksmų.

- Remti ūkininkų bendruomenes, kurios Europos piliečiams teikia tausiai pagamintus, **kokybiškus, vertingus** ir **įvairius maisto produktus**, atsižvelgiant į mūsų siekius, susijusius su aplinkos, vandens, gyvūnų sveikatos ir gerovės, taip pat augalų sveikatos ir visuomenės sveikatos reikalavimais. Aktyvus gamtos išteklių valdymas ūkininkaujant – viena svarbi priemonė, galinti padėti išsaugoti kaimo kraštovaizdį, užkirsti kelią biologinės įvairovės nykimui ir sušvelninti klimato kaitą bei prie jos prisitaikyti. Tai yra teritorijų dinamiškumo ir ilgalaikio ekonominio gyvybingumo pagrindas.

---

[1] Viešuose debatuose pateikta 5 600 nuomonių; konferencijoje dalyvavo per 600 dalyvių.

[2] http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P7-TA-2010-0286&language=EN&ring=A7-2010-0204.

- Išlaikyti gyvybingas kaimo bendruomenes, kurioms ūkininkavimas – svarbi ekonominė veikla, užtikrinanti vietos žmonių **užimtumą**; tai teikia įvairiopos ekonominės, socialinės, ekologinės ir teritorinės naudos. Gerokai sumažėjus vietos produkcijos apimčiai būtų sunkiau siekti tikslų, susijusių su šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekiu, vietos kraštovaizdžio ypatybėmis ir plataus pasirinkimo galimybės vartotojams užtikrinimu.

Žemės ūkis – neatsiejama Europos ekonomikos ir visuomenės gerovės dalis. Kalbant apie netiesioginius padarinius, gerokai sumažinus Europos žemės ūkio veiklos apimtį susijusiuose ekonomikos sektoriuose būtų patiriama BVP nuostolių, mažėtų užimtumas. Ypač tai pasakytina apie žemės ūkio maisto produktų tiekimo grandinę, kurioje naudojamų žaliavų kokybė, konkurencingumas ir patikimumas priklauso nuo ES pirminio žemės ūkio sektoriaus, tačiau taikytina ir ne maisto sektoriams. Nukentėtų ir kaimo vietovėse vykdoma veikla – nuo turizmo, transporto paslaugų iki vietos ir viešųjų paslaugų. Veikiausiai kaimo vietovėse imtų sparčiau mažėti gyventojų. Visa tai paveiktų tiek aplinką, tiek visuomenę.

BŽŪP reforma turi būti vykdoma toliau, kad būtų skatinamas konkurencingumas, veiksmingai naudojami mokesčių mokėtojų pinigai ir kad viešoji politika duotų Europos piliečių laukiamų gerų rezultatų, susijusių su aprūpinimo maistu saugumu, aplinka, **klimato kaita** ir socialine bei **teritorine** pusiausvyra. Siektinas tikslas – dar labiau paskatinti tvarų, pažangų, integracinį augimą Europos kaimo vietovėse.

Kad būtų galima pasiekti šį tikslą, atsižvelgiant į Biudžeto peržiūros komunikatą[3] ir biudžeto orientavimą į rinką, pirmasis būsimos BŽŪP ramstis turėtų būti labiau grindžiamas **ekologiškumo** ir **tolygesnio paskirstymo** principais, o antrasis turėtų būti labiau orientuojamas į **konkurencingumą** ir **inovacijas**, **klimato kaitą** ir **aplinką**. Taip būtų sudarytos sąlygos išlaisvinti iki šiol nepanaudotą ES žemės ūkio našumo potencialą, visų pirma naujosiose valstybėse narėse, ir prisidėti prie strategijos „Europa 2020“ tikslų. Remiant tik **aktyviai veiklą vykdančius ūkininkus ir atlyginant už visuomenei jų teikiamas kolektyvines paslaugas** būtų didinamas paramos veiksmingumas ir našumas, be to, BŽŪP būtų labiau įprasminama. Galimybė kontroliuoti priemones ir kartu pasiūlyti nenutrūkstamų šios politikos paprastinimo veiksmų, – kiti labai svarbūs minėtų tikslų siekimo aspektai. Visas minėtas priemones reikia įgyvendinti nepaisant to, kad biudžeto lėšos ribotos, ir atsižvelgiant į tai, kad ekonomikos krizė žemės ūkiui padarė itin didelę žalą.

2. KAIP VYKDOMA BŽŪP REFORMA

Romos sutartyje išdėstyti pagrindiniai BŽŪP tikslai bėgant laikui nepasikeitė. Tačiau nuo XX a. paskutinio dešimtmečio pradžios, kai buvo pradėta įgyvendinti BŽŪP reforma, sukurta visiškai nauja šios politikos srities struktūra.

Įvardyti uždaviniai siejami su žemės ūkio gamybos pajėgumu, dėl naujų narių įstojimo didėjančia ūkininkavimo vietų ir kaimo vietovių įvairove, taip pat ES piliečių lūkesčiais, susijusiais su aplinka, aprūpinimo maistu saugumu, maisto kokybe, sveika mityba, gyvūnų sveikata ir gerove, augalų sveikata, kaimo kraštovaizdžio išsaugojimu, biologine įvairove ir klimato kaita. Kartu gerokai pasikeitė ir priemonės, kuriomis siekiama užsibrėžtų tikslų. Šiandien tokios priemonės priskiriamos **dviems vienas kitą papildantiems ramsčiams** – pirmajam priklauso metinės tiesioginės išmokos ir rinkos priemonės, o antrajam – daugiametės kaimo plėtros priemonės.

---

[3] Komunikatas „ES biudžeto peržiūra“, COM(2010) 700.

Tiesioginėmis išmokomis paspartintas nuoseklių į rinką orientuotų reformų įgyvendinimas ir, raginant ūkininkus taikytis prie rinkos sąlygų, padidintas žemės ūkio sektoriaus konkurencingumas. Šiandien atsietosiomis tiesioginėmis išmokomis užtikrinamas pagrindinių pajamų rėmimas, be to, tai yra parama pagrindinių viešųjų gėrybių, kurių reikia Europos žmonėms, sektoriui.

Dėl minėto didesnio dėmesio rinkai anksčiau svarbiausiomis BŽŪP priemonėmis laikytos rinkos priemonės šiandien atlieka tik apsauginę funkciją ir iš esmės yra taikomos tik jei gerokai sumažėja kainos.

Kaimo plėtros tikslas – skatinti konkurencingumą, tausiai valdyti gamtos išteklius ir darniai vystyti kaimo vietoves, šiuo tikslu naudojant labiau specializuotas tikslines priemones. Taip valstybėms narėms suteikiama laisvė aktualiausius klausimus savo teritorijoje spręsti naudojantis bendrojo finansavimo galimybe. Kitos BŽŪP iniciatyvos, tokios kaip kokybės politika, skatinimas ir ekologinis ūkininkavimas, taip pat daro didelį poveikį ūkininkams.

Kartu taikant esamas politikos priemones tikimasi įgyvendinti **pagrindinę BŽŪP paskirtį** – siekti, kad **tiek teritoriniu, tiek aplinkos požiūriu darnus ES žemės ūkis** veiktų atviroje ekonominėje aplinkoje. Siekiant ateityje visuomenei užtikrinti daugiau naudos, reikės tvirtos viešosios politikos, nes žemės ūkio sektoriaus teikiamos prekės negali būti tinkamai įvertinamos ir reguliuojamos rinkoms veikiant vien tik įprastu režimu.

Nustojus teikti viešąją paramą žemės ūkio produkcijos koncentracija padidėtų kai kuriose ypač palankiose ūkininkauti vietovėse, kur vykdoma intensyvesnė ūkininkavimo veikla, o mažiau konkurencingų vietovių reikšmė sumažėtų, joms grėstų atskirtis[4]. Jei aplinkybės susiklostytų būtent taip, padaugėtų aplinkos apsaugos problemų ir pablogėtų vertingų buveinių būklė, o tai turėtų neigiamų ekonominių ir socialinių padarinių, pavyzdžiui, negrįžtamai sumažėtų Europos žemės ūkio gamybos pajėgumas.

3. UŽDAVINIŲ APIBŪDINIMAS

3.1. Aprūpinimo maistu saugumas

Pagrindinė žemės ūkio funkcija – aprūpinimas **maistu**. **Kadangi paklausa visame pasaulyje didės ir ateityje, ES turėtų gebėti prisidėti prie pasaulinės maisto paklausos tenkinimo. Todėl** labai svarbu išsaugoti ir didinti ES žemės ūkio gamybos pajėgumą, atsižvelgiant į ES įsipareigojimus, susijusius su tarptautine prekyba, ir į politikos suderinamumo vystymosi labui tikslus. Siekiant, kad itin dideliu konkurencingumu pasižyminti maisto pramonė[5] išliktų svarbi ES ekonomikos ir prekybos dalis (ES – didžiausia pasaulyje daugelio perdirbtų ir didelės pridėtinės vertės žemės ūkio produktų eksportuotoja)[6], būtina pasirūpinti, kad žemės ūkio sektorius veiktų gerai. Tai turėtų paskatinti pasėlių ūkių ir gyvulių ūkių sąveiką, pavyzdžiui, baltymų gamybos srityje. Be to, ES piliečiams reikia **kokybiškų** ir **įvairių** maisto produktų (tarp jų – **vietos produktų**), atitinkančių aukštus saugos, kokybės ir gerovės standartus. Tokiomis aplinkybėmis sveiko maisto ir didesnės maistinės vertės produktų prieinamumo, pasiūlos ir priimtinumo aspektai taip pat tampa svarbesni. Šiandien ES žemės

---

4 Žr. žemės ūkio ir kaimo vietovių gyvavimo scenarijaus tyrimą „Scenar 2020 – Prospective scenario study on agriculture and the rural world“.

5 Maisto pramonei priskiriama 13,5 % visų darbo vietų ir 12,2 % Europos gamybos pramonės sukuriamos bendrosios pridėtinės vertės.

6 Žemės ūkio maisto produktai sudaro 6,8 % viso ES eksporto.

ūkio **aplinka** yra gerokai **konkurencingesnė**, nes pasaulio ekonomika tampa vis labiau integruota, o prekybos sistema nuolat liberalėja. Tikimasi, kad tokia tendencija bus išlaikyta ir ateinančiais metais, turint omenyje, kad galbūt bus baigtas Dohos derybų ratas ir sudaryti dvišaliai ir regioniniai susitarimai, dėl kurių šiuo metu deramasi. ES ūkininkams tokios sąlygos nėra paprastos, tačiau ES maisto produktų eksportuotojams atsiranda daugiau galimybių. Todėl svarbu ir toliau didinti ES žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą ir produktyvumą. Manoma, kad vidutinės trukmės laikotarpiu sąlygos žemės ūkio rinkoms bus palankios, tačiau ateityje žemės ūkio rinkų padėtis gali tapti **mažiau aiški** ir **mažiau pastovi**.

Be to, būsima BŽŪP veiks **ekonomikos krizės** padarinių sąlygomis – pastaroji krizė žemės ūkiui ir kaimo vietovėms padarė labai didelę žalą, nes žemės ūkis ir kaimo vietovės tapo tiesiogiai priklausomi nuo didesnių makroekonomikos pokyčių, o dėl to pakito žemės ūkio gamybos sąnaudos. 2009 m., po dešimtmečio visiškos **pajamų** stagnacijos, žemės ūkio pajamos gerokai sumažėjo, o dėl to dar labiau pablogėjo ir taip prasta, daug prastesnė, palyginti su visais kitais ekonomikos sektoriais (apytikriai 40 % vienam darbiniam vienetui), padėtis žemės ūkio pajamų srityje. Taigi kaimo vietovių gyventojų pajamos daug mažesnės (apytikriai 50 %) nei miestiečių.

3.2. Aplinka ir klimato kaita

Žemės ūkio ir miškininkystės reikšmė itin didelė teikiant viešąsias gėrybes, visų pirma aplinkos, t. y. kraštovaizdžio, žemės ūkio naudmenų biologinės įvairovės, klimato stabilumo ir geresnio pasirengimo potvynių, sausrų ir gaisrų atveju. Kita vertus, daugelis ūkininkavimo būdų gali kelti ir grėsmę aplinkai – dėl ūkininkavimo veiklos gali nuskursti dirvožemis, išsekti vandens ištekliai ar padidėti jų tarša, išnykti kai kurios laukinės gyvūnijos buveinės, sumažėti biologinė įvairovė.

Nors nuo 1990 m. su ES žemės ūkio veikla siejamų ŠESD sumažėjo 20 %, siekiant įgyvendinti plataus užmojo ES energetikos ir klimato darbotvarkę bus galima ir reikės imtis tolesnių veiksmų. Svarbu ir toliau išnaudoti žemės ūkio sektoriaus pajėgumą, reikalingą sušvelninti klimato kaitą, prie jos prisitaikyti ir prisidėti mažinant išmetamų ŠESD kiekį, taikant gamybos našumo priemones, įskaitant energijos vartojimo efektyvumo didinimą, biomasės ir atsinaujinančiųjų išteklių energijos gamybą, anglies dioksido sekvestraciją ir anglies dioksido apsaugą dirvožemyje, naudojant inovacijas.

3.3. Teritorinė pusiausvyra

Dėl socialinės ir ekonominės struktūros diversifikacijos k**aimo vietovių** skaičiaus didėjimą vis dažniau lemia su žemės ūkiu nesusiję veiksniai. Vis dėlto didžiojoje Europos dalyje žemės ūkis išlieka svarbiausias kaimo ekonomikos variklis. Daugelio kaimo vietovių gyvybingumas ir potencialas labai priklauso nuo to, ar **ūkininkavimo sektorius yra konkurencingas ir dinamiškas**, patrauklus jauniesiems ūkininkams. Tai visų pirma pasakytina apie regionus, kuriuose vyrauja kaimo vietovės, nes juose žemės ūkio sektoriui priskiriama apie 5 % sukuriamos pridėtinės vertės ir 16 % darbo vietų, ir naująsias valstybes nares, kuriose svarbu pastarojo laikmečio pajamas skirti produktyvumui didinti ir išnaudoti visą žemės ūkio pajėgumą. Be to, kaimo vietovėse žemės ūkio sritis labai svarbi ir tuo, kad padeda rastis naujoms ekonominės veiklos rūšims, ypač glaudžiai susijusioms su maisto perdirbimu, turizmu ir prekyba. Daugelyje regionų žemės ūkis yra vietos tradicijų ir socialinio identiteto pagrindas.

4. KODĖL REIKALINGA REFORMA?

BŽŪP nuolat tobulinama, tačiau, siekiant susidoroti su naujais **uždaviniais**, reikia imtis tokių papildomų veiksmų:

- atsižvelgti į didėjantį susirūpinimą aprūpinimo maistu saugumu tiek ES, tiek visame pasaulyje,
- skatinti tausiai valdyti gamtos išteklius – vandenį, orą, biologinę įvairovę ir dirvožemį,
- spręsti klausimus, susijusius tiek su sudėtingėjančiomis žemės ūkio gamybos sąlygomis, kurias lemia klimato kaita, tiek su reikalavimu, kad ūkininkai mažintų su jų veikla siejamų ŠESD kiekį, aktyviai dalyvautų švelninant klimato kaitą ir rūpintųsi atsinaujinančiąja energija,
- išlikti konkurencingiems ir skatinti konkurencingumą aplinkoje, kurioje **vis sparčiau vyksta globalizacija ir kainos darosi vis nepastovesnės, bet kartu apsaugoti žemės ūkio gamybą visoje Europos Sąjungoje**,
- kuo geriau išnaudoti ES ūkių struktūrų ir gamybos sistemų įvairovę, kuri išsiplėtė į ES įstojus naujoms narėms, bet kartu išlaikyti jos socialinį, teritorinį ir struktūrinį vientisumą,
- stiprinti teritorinę ir socialinę sanglaudą Europos Sąjungos kaimo vietovėse, visų pirma skatinant užimtumą ir diversifikaciją,
- siekti, kad BŽŪP parama valstybėms narėms ir ūkininkams būtų **tolygiai skirstoma ir subalansuota** (šiuo tikslu reikėtų mažinti neatitikimus tarp valstybių narių, atsižvelgiant į tai, kad taikyti vienodą normą neperspektyvu), ir tikslingiau skiriama aktyviems ūkininkams,
- paprastinti BŽŪP įgyvendinimo procedūras, griežtinti kontrolės reikalavimus ir mažinti paramos lėšų gavėjams tenkančią administracinę naštą.

Išsprendus šiuos BŽŪP uždavinius bus prisidėta ir prie tokių ES strategijos „Europa 2020“ aspektų:

- *Pažangaus augimo*, nes naudojant technologines žinias ir inovacijas bus produktyviau naudojami ištekliai ir didinamas konkurencingumas, kuriami didelės pridėtinės vertės kokybiški produktai ir ekologiškos technologijos, naudojamos informacinės ir ryšių technologijos, investuojama į mokymą, teikiamos paskatos socialinėms naujovėms kaimo vietovėse ir plečiamos mokslinių tyrimų rezultatų panaudojimo galimybės;
- *Tvaraus augimo*, nes bus išlaikytas maisto, pašarų ir atsinaujinančiosios gamybos pagrindas, taip užtikrinant tvarią žemėtvarką, teikiamos aplinkos viešosios gėrybės, sprendžiamas biologinės įvairovės nykimo klausimas, propaguojama atsinaujinančiųjų išteklių energija, puoselėjama gyvūnų ir augalų sveikata, pasinaudojant technologine plėtra ir mokslinių tyrimų rezultatais didinamas išteklių produktyvumas, toliau mažinamas išmetalų kiekis, didinamos anglies sankaupos ir siekiama atskleisti visą kaimo vietovių potencialą; ir
- *Integracinio augimo*, nes bus išnaudojamas ekonominis kaimo vietovių pajėgumas, vystomos vietos rinkos ir kuriamos darbo vietos, prisidedama prie žemės ūkio

restruktūrizavimo ir ūkininkų pajamų rėmimo, siekiant užtikrinti visos Europos žemės ūkio sektoriaus tvarumą[7].

Taigi žemės ūkio sektoriaus ir kaimo ekonomikos **ekologiškas augimas** – priemonė per ekonomikos augimą ir aplinkos būklės apsaugą siekti bendros gerovės.

5. BŪSIMOS BŽŪP TIKSLAI

Trys pagrindiniai būsimos BŽŪP tikslai:

1 tikslas. Gyvybinga maisto produktų gamyba

- Remti **ūkių pajamas** ir apriboti jų kintamumą, atsižvelgiant į tai, kad kainų ir pajamų nepastovumas, taip pat gamtiniai pavojai šiame sektoriuje yra labiau pastebimi negu daugelyje kitų sektorių, o ūkininkų pajamos ir pelningumo lygiai vidutiniškai yra žemesni nei kituose ekonomikos sektoriuose[8].

- Didinti žemės ūkio sektoriaus **konkurencingumą** ir kelti jo vertės dalį **maisto grandinėje**, nes žemės ūkio sektorius yra gerokai susiskaidęs, palyginti su kitais maisto grandinės sektoriais, kurie yra geriau organizuoti ir todėl pasižymi didesne derybine galia. Be to, Europos ūkininkai konkuruoja pasaulinėje rinkoje, o tai vėl reikalauja atitikti aukštus standartus, susijusius su Europos piliečiams svarbiais aplinkos, maisto saugos, kokybės ir gyvūnų gerovės tikslais.

- Kompensuoti gamybos sunkumus regionuose, kuriuose esama specifinių **gamtinių kliūčių**, nes tokiuose regionuose didesnė tikimybė, kad žemė gali būti apleista.

2 tikslas. Tausus gamtos išteklių valdymas ir klimato politika

- Užtikrinti tvarios gamybos metodų taikymą ir patikimesnį **aplinkos viešųjų gėrybių** teikimą, nes didelė dalis žemės ūkio teikiamos naudos visuomenei nėra tinkamai įvertinama įprastinėmis rinkos sąlygomis.

- Skatinti **ekologišką augimą** per **inovacijas**, o tam būtina taikyti naujas technologijas, kurti naujus produktus, keisti gamybos procesus ir remti naujus paklausos modelius, visų pirma atsižvelgiant į bioekonomikos kūrimąsi.

- Vykdyti veiksmus **klimato kaitai** sušvelninti ir prie jos prisitaikyti ir taip padėti žemės ūkio sektoriui spręsti su klimato kaita susijusias problemas. Kadangi žemės ūkis yra itin priklausomas nuo klimato kaitos, suteikiant šiam sektoriui pajėgumo geriau prisitaikyti prie ypač didelių oro sąlygų permainų padarinių būtų taip pat mažinamas neigiamas klimato kaitos poveikis.

---

7 Įgyvendinant BŽŪP visų pirma bus prisidedama prie pavyzdinių ES iniciatyvų „Mažai anglies dioksido į aplinką išskiriančių technologijų, tausiai išteklius naudojanti Europa“, „Inovacijų Sąjunga“ ir „Europos kovos su skurdu veiksmai“.

8 Šaltinis – Europos Komisijos Žemės ūkio ir kaimo plėtros generalinis direktoratas, grindžiama Eurostato pateiktais nacionalinių ir žemės ūkio sąskaitų duomenimis.

3 tikslas. Darnus teritorinis vystymasis

- Remti užimtumą kaimo vietovėse ir išsaugoti socialinę kaimo vietovių struktūrą.
- Gerinti kaimo ekonomiką ir skatinti **diversifikaciją**, kad vietos rinkos dalyviai galėtų išnaudoti savo pajėgumą ir optimizuoti papildomų vietos išteklių naudojimą.
- Atsižvelgti į ūkininkavimo sistemų **struktūrinę įvairovę**, gerinti sąlygas mažiesiems ūkiams ir vystyti vietos rinkas, nes nuo Europos ūkininkavimo ir gamybos sistemų įvairovės priklauso kaimo regionų patrauklumas ir identitetas.

Norint pasiekti visų šių tikslų viešoji parama žemės ūkio sektoriui ir kaimo vietovėms turės ir toliau būti teikiama. Todėl Europos lygmeniu formuojamos politikos kryptys reikalingos tam, kad būtų galima užtikrinti vienodas sąlygas, o kartu nustatyti bendrus tikslus, principus bei taisykles. Be to, tikimasi, kad ES lygmeniu sukurta žemės ūkio politika padės biudžeto išteklius naudoti veiksmingiau nei tai būtų daroma atskiroms šalims įgyvendinant savo politiką. Tarpvalstybiniu lygmeniu konstruktyviau sprendžiami ne tik bendrosios rinkos, bet ir tam tikri kiti klausimai, pvz., valstybių narių ir regionų sanglauda, įvairioms šalims aktualios aplinkos problemos ir visuotiniai uždaviniai, susiję su klimato kaita, vandentvarka ir biologine įvairove, gyvūnų sveikata ir gerove, maisto ir pašarų sauga, augalų sveikata, visuomenės sveikata, taip pat vartotojų interesais.

6. REFORMOS KRYPTYS

6.1. Būsimos priemonės

Būsimos BŽŪP galimybėmis bus galima pasinaudoti tik pakoregavus esamas BŽŪP priemones. Šiame skirsnyje aptariama, kokios priemonės galėtų būti naudojamos norint kuo veiksmingiau pasiekti minėtus tikslus.

Tiesioginės išmokos

Tiesioginių išmokų sistemos korekcijos reikalingos tam, kad paramą būtų galima **perskirstyti**, **perplanuoti** ir **tikslingiau teikti** – taip siekiama, kad išlaidos padėtų kurti didesnę vertę ir kokybę. Visuotinai sutariama, kad tiesioginių išmokų paskirstymo tvarka turėtų būti peržiūrėta ir tapti suprantamesnė mokesčių mokėtojams. Kriterijai turėtų būti ir ekonominiai, kad būtų įgyvendinama tiesioginių išmokų funkcija – užtikrinti pagrindinių pajamų rėmimą, ir aplinkos, kad būtų užtikrinamas viešųjų gėrybių teikimas.

Fiksuoto dydžio bendrosios tiesioginės išmokos – vienas iš viešuose debatuose iškeltų pasiūlymų. Tačiau ES žemės ūkio produkcijos gamintojai dirba labai skirtingomis ekonominėmis ir gamtinėmis sąlygomis, o tai skatina tolygiai paskirstyti tiesioginę paramą.

Taigi kyla klausimas, kaip tolygiai paskirstyti paramą, kad ji atitiktų nustatytus tikslus tiek pragmatiniu, tiek ekonominio ir politinio pagrįstumo požiūriu, ir kartu išvengti didesnių trikdančių permainų, kurios galėtų padaryti labai didelį ekonominį ir socialinį poveikį kai kuriems regionams ir (arba) gamybos sistemoms. Viena iš galimybių – sukurti sistemą, ribojančią valstybių narių pelną ir nuostolius užtikrinant, kad ūkininkai visose valstybėse narėse vidutiniškai gautų minimalią ES tiesioginių išmokų lygio vidurkio dalį.

Ateityje tiesioginės išmokos aktyviems ūkininkams galėtų būti skiriamos vadovaujantis šiais principais, pagal Europos Parlamento pasiūlytą koncepciją:

– **Pagrindinių pajamų** rėmimas skiriant bazines atsietąsias tiesiogines išmokas – taip būtų suteikiama vienodo lygio privalomoji parama visiems atitinkamos valstybės narės (arba regiono) ūkininkams, pagrindu laikant galimybę perduoti teises į išmokas, kurios įsigalioja tik tada, jei yra suderinamos su reikalavimus atitinkančia žemės ūkio paskirties žeme; taip pat būtų privaloma atitikti kompleksinės paramos reikalavimus. Siekiant išmokas ūkininkams paskirstyti teisingiau, turėtų būti apsvarstytas didelių individualių ūkių gaunamų tiesioginių išmokų **viršutinės ribos** nustatymo klausimas. Neproporcingą poveikį dideliems ūkiams, kuriuose sukuriama daug darbo vietų, būtų galima sušvelninti atsižvelgus į apmokamo darbo intensyvumą.

– BŽŪP poveikio aplinkai didinimas nustatant, kad tiesioginės išmokos privalėtų atlikti ir **ekologiškumo** skatinimo funkciją; šiuo tikslu visoje ES teritorijoje turėtų būti remiamas aplinkosaugos priemonių taikymas. Pirmumas turėtų būti teikiamas veiksmams, skirtiems klimato ir aplinkos politikos tikslams siekti. Tokios priemonės galėtų būti su žemės ūkiu susiję paprasti, apibendrinti, be sutartinių įsipareigojimų, kasmet atliekami aplinkosaugos veiksmai, kurie nėra privalomi pagal kompleksinės paramos taisykles, bet yra susiję su žemės ūkiu (pvz., daugiametės ganyklos, žalioji danga, sėjomaina ir ekologinis žemės atidėjimas). Be to, turėtų būti nagrinėjama galimybė įtraukti esamo tinklo „Natura 2000“ vietovėms taikomus reikalavimus ir patobulinti tam tikrus geros agrarinės ir aplinkosaugos būklės (GAAB) standartų elementus.

– Darnaus žemės ūkio vystymosi rėmimas regionuose, kuriuose esama **specifinių gamtinių kliūčių**; šiuo tikslu tokiuose regionuose dirbantiems ūkininkams būtų teikiama papildoma parama pajamoms išmokų pagal plotą forma, kaip priedas prie paramos, teikiamos pagal antrąjį ramstį.

– Siekiant atsižvelgti į specifines problemas tam tikruose regionuose, kuriuose tam tikri ūkininkavimo būdai laikomi ypač svarbiais dėl ekonominių ir (arba) socialinių priežasčių, savanoriška **susietoji** parama gali būti ir toliau teikiama, paisant aiškiai nustatytų ribų (su parama, grindžiama nustatytais regionais, derliumi ar gyvulių skaičiumi).

– Dabartinės **smulkiesiems ūkininkams** taikomos tvarkos pakeitimas paprasta ir specialia paramos schema, siekiant skatinti konkurencingumą ir labiau prisidėti prie kaimo vietovių gyvybingumo, taip pat mažinti biurokratizmą.

– **Kompleksinės paramos** taisyklių paprastinimas pateikiant ūkininkams ir administracijoms paprastesnių ir aiškesnių taisyklių rinkinį, bet kartu nesumenkinant kompleksinės paramos koncepcijos. Vandens pagrindų direktyvos įtraukimas į kompleksinės paramos sritį galėtų būti svarstomas po to, kai atitinkama direktyva bus įgyvendinta ir kai bus nustatytos visos su veikla susijusios ūkininkų prievolės.

Atsakant į Europos Audito Rūmų išsakytą kritiką, šie tiesioginių išmokų sampratos pakeitimai turėtų būti neatsiejami nuo išskirtinai **aktyviems ūkininkams** skiriamos paramos geresnio apibrėžimo ir tikslingesnio paskirstymo.

Rinkos priemonės

Viešuose debatuose visuotinai sutarta dėl bendro BŽŪP **orientavimo į rinką**, išlaikant bendrąją rinkos valdymo priemonių struktūrą. 2009 m. pieno rinką ištikus krizei paaiškėjo, kad siekiant krizės atvejais paremti rinką, esamų mechanizmų svarba labai didelė. Tačiau reikia atlikti ir tam tikras specifines korekcijas, visų pirma **racionalizuoti** ir **supaprastinti** esamus instrumentus, taip pat įtraukti naujus politikos elementus dėl maisto grandinės funkcionavimo.

Tarp galimų korekcijų galėtų būti intervencinio laikotarpio pratęsimas, nuostatų dėl trikdymo naudojimas ir privatus kitų produktų sandėliavimas, be to, galėtų būti koreguojamos ir kitos našumui ir kontrolei gerinti skirtos nuostatos. Tokios rinkos priemonės, visų pirma intervencijos priemonė, turėtų būti naudojamos tik kaip apsaugos priemonės ištikus kainų krizei ir gresiant rinkos sutrikimui. Pasiūlymas dėl peržiūrėtos kokybės politikos bus pateiktas 2010 m. pabaigoje, siekiant ūkininkams sudaryti geresnes sąlygas pranešti vartotojams apie išskirtines produktų savybes ar priedus[9].

Pieno kvotos bus panaikintos 2015 m. Netrukus bus pateikti Aukšto lygio ekspertų grupės pieno klausimais rekomendacijomis pagrįsti teisiniai pasiūlymai, kad būtų galima pradėti ilgalaikį planavimą ir taip pieno sektoriuje užtikrinti stabilumą. Cukraus ir izogliukozės sektoriuose esamas režimas baigs galioti 2014–2015 m. Siekiant paskatinti sektoriaus našumo ir konkurencingumo didėjimą, reikia išnagrinėti keletą galimybių ateičiai, įskaitant netrikdantį kvotų panaikinimą, kurio tikslus laikas turės būti nustatytas vėliau.

Galiausiai reikia gerinti **maisto tiekimo grandinės** veikimą. Ilgalaikės žemės ūkio vizijos netaps optimistiškesnės, jei ūkininkai nesugebės priešinga linkme nukreipti nuolat krintančios maisto tiekimo grandinėje[10] sukuriamos savo pridėtinės vertės dalies kreivės. Žemės ūkio dalis maisto tiekimo grandinėje sumažėjo nuo 29 % 2000 m. iki 24 % 2005 m., o tuo pačiu laikotarpiu maisto pramonės, didmeninės prekybos ir platinimo sektoriaus dalis padidėjo.

Jei rinkos signalų perdavimo sistema tinkamai neveiks, ūkių sektoriaus ilgalaikėms vizijoms ir maisto tiekimo grandinėje jo sukuriamai pridėtinės vertės daliai nuolat grės pavojus. Aktualiausi klausimai yra susiję su esamu derybinės galios disbalansu visoje grandinėje, konkurencijos lygiu kiekvienoje grandinės dalyje, sutartiniais santykiais, būtinybe restruktūrizuoti ir konsoliduoti ūkių sektorių, skaidrumu ir žemės ūkio prekių išvestinių produktų rinkų funkcionavimu.

Kaimo plėtra

Kaimo plėtros politika, kaip neatsiejama BŽŪP dalis, yra neabejotinai labai svarbi siekiant užtikrinti ES ūkių sektoriaus ir kaimo vietovių tvarumą ekonominiu, aplinkos ir socialiniu požiūriais.

Atsižvelgiant į tvirtus raginimus, ši politikos sritis turi ir toliau užtikrinti visišką kliūčių ir galimybių, susijusių su aplinka ir klimato kaita, integraciją ir teikti įvairiopą naudą ūkininkams, kaimui ir platesniam visuomenės ratui; taip pat ji turi būti naudinga šiose srityse:

---

9 Žr. COM(2009) 234 dėl produktų kokybės ir būsimą naujojo Tarybos reglamento (EB) Nr. 834/2007 dėl ekologinio ūkininkavimo taikymo ataskaitą.

10 Komunikatas „Veiksmingesnė Europos maisto produktų tiekimo grandinė“, COM(2009) 591, 2009 10 28.

- **Žemės ūkio konkurencingumas** – skatinant inovacijas ir restruktūrizaciją, taip pat sudarant sąlygas ūkių sektoriuje produktyviau naudoti išteklius;

- **Tausus gamtos išteklių valdymas** – rūpinantis aplinka, žemės ūkio sektoriaus pasirengimu spręsti klimato kaitos keliamas problemas ir kaimo vietovėmis, taip pat išlaikant žemės, kurioje ūkininkaujama, gamybos pajėgumą;

- **Darnus teritorinis vystymasis** visos ES kaimo vietovėse – suteikiant vietos gyventojams daugiau galimybių, didinant pajėgumą ir gerinant vietos sąlygas bei kaimo ir miesto vietovių sąsajas.

Svarstant šiuos klausimus **aplinka**, **klimato kaita** ir **inovacijos** turėtų būti pagrindinės temos, lemiančios politikos formavimą labiau nei bet kada anksčiau. Pavyzdžiui, investicijos turėtų pagerinti tiek ekonominės, tiek aplinkosauginės veiklos rezultatus; aplinkosaugos priemonės turėtų būti labiau suderintos su specifiniais regionų ir net mažų vietovių, pavyzdžiui, „Natura 2000“ ir mažiau palankios ūkininkauti vietovės, poreikiais; priemonės, skirtos kaimo vietovių potencialui atskleisti, turėtų būti rengiamos neatitrūkstant nuo inovatyvių verslo ir vietos valdymo idėjų. Reikia naudotis naujomis vietos vystymosi galimybėmis, pavyzdžiui, pakaitiniais platinimo kanalais, ir taip vietos ištekliams suteikti papildomos vertės. Taip pat svarbu apsvarstyti paramą tiesioginio pardavimo ir vietos rinkų plėtotei. Specifinių jaunųjų ūkininkų ir naujų rinkos dalyvių poreikių tenkinimas bus laikomas prioritetu.

Norint pasiekti nustatytus politikos tikslus, itin svarbu, kad **įgyvendinimo mechanizmai** būtų **veiksmingi**. Esamas strateginis požiūris būtų sutvirtintas nustačius apgalvotus tikslus ES, o po to ir programų lygmeniu, galbūt kartu su tam tikromis nagrinėtinomis paskatomis, tokiomis kaip, pavyzdžiui, veiklos rezervas. Toks perėjimas prie labiau į rezultatus orientuoto požiūrio padėtų ES politiką formuoti taip, kad būtų geriausiai atsižvelgiama į prioritetus, ir įrodyti, ko praktiškai galima pasiekti. Bendros stebėsenos ir vertinimo sistemos rodiklių rinkinys šiuo tikslu turėtų būti ir supaprastintas, ir patobulintas.

Siekiant produktyvumo, bus privalu gerinti kaimo plėtros politikos ir kitų ES politikos sričių **suderinamumą**, o kartu, kai įmanoma, paprastinti procedūras ir mažinti biurokratizmą. Šiuo tikslu galėtų būti numatyta ES lėšų valdymo **bendros strateginės gairės**.

Kalbant apie priemones, naudingos išliktų įvairaus pobūdžio priemonės – nuo investicijų ir infrastruktūros iki mokėjimų už ekosistemų funkcijas, paramos mažiau palankioms ūkininkauti vietovėms, aplinkosaugos ir kovos su klimato kaita priemonėms, paramos inovacijoms, žinių perdavimo ir pajėgumo didinimo, verslo kūrimo, socialinės ir institucinės plėtros, skatinančios su vietos ypatybėmis susijusių gamybos metodų vystymą ir įgyvendinamos atsižvelgiant į specifinius valstybių narių poreikius, susijusius su jų ekonominio našumo didinimu. Padėtį galėtų pagerinti geresnis priemonių susiejimas, ypač mokymo srityje, priemonių rinkinių kūrimas siekiant patenkinti specifinių grupių ar vietovių (pvz., smulkiųjų ūkininkų, kalnuotų vietovių) poreikius, ūkininkų bendradarbiavimo skatinimas, siekiant sudaryti sąlygas bendrai išnaudoti kraštovaizdžio savybes ir taip geriau prisitaikyti prie klimato kaitos („žalioji infrastruktūra“), ar paskatos, pavyzdžiui, lengvatiniai paramos intensyvumo dydžiai, siekiant tikslingiau panaudoti paramą.

Be to, siekiant veiksmingiau spręsti problemas, susijusias su pajamų ir rinkos nepastovumu, dėl kurių varžomos žemės ūkio sektoriaus galimybės investuoti ir išlikti konkurencingam, turėtų būti nagrinėjama **rizikos valdymo priemonių visuma**. Kad valstybės narės galėtų valdyti tiek su gamyba, tiek su pajamomis susijusią riziką, joms turėtų būti prieinamos visos

šios priemonės, pradedant naujos PPO „žaliosios dėžės“ kriterijus atitinkančia pajamų stabilizavimo priemone ir baigiant sustiprinta parama draudimo priemonėms ir savitarpio pagalbos fondais. Prieš pradedant taikyti naujas priemones bus užtikrintas jų suderinamumas su kitomis BŽŪP priemonėmis, visų pirma rinkos priemonėmis.

Skirstant paramą kaimo plėtrai valstybėms narėms, turėtų būti įvertinta galimybė panaudoti objektyvius kriterijus, tačiau kartu turėtų būti užtikrinama, kad nekiltų didelių esamos sistemos trikdžių.

Taip pat, siekiant padidinti žemės ūkio sektoriaus konkurencingumą, labai svarbu toliau tobulinti ir paprastinti **kokybės** (įskaitant ekologinį ūkininkavimą) ir **skatinimo** politiką. Galiausiai iniciatyva „Inovacijų Sąjunga“ turėtų būti skatinami ir nauji požiūriai, kuriais vadovaujantis būtų siekiama strategijos „Europa 2020“, kuria užsibrėžta kurti pažangią, tvarią ir integracinę ekonomiką[11], tikslų.

Bendroji struktūra

Būsimos BŽŪP priemonės taip pat turėtų būti kuriamos pagal du ramsčius – šiai minčiai pritarta viešuose debatuose, ją vienareikšmiškai palaiko ir Taryba, Europos Parlamentas bei Regionų komitetas. Pirmajam ramsčiui turėtų būti priskiriama kasmet visiems ūkininkams mokama parama, o pagal antrąjį ramstį būtų taikoma paramos priemonė, skirta siekti bendruomeninių tikslų ir suteikianti valstybėms narėms pakankamo lankstumo gauti paramą pagal savo specifiką daugiamečių priemonių, programų ir sutarčių pagrindu. Bet kuriuo atveju vienas kitą papildančių, tačiau nesidubliuojančių pirmojo ir antrojo ramsčių skyrimas turėtų užtikrinti aiškumą ir padėti siekti didesnio produktyvumo.

6.2. Pagrindiniai politikos variantai

Trys pagrindiniai politikos variantai, atspindintys pagrindines viešuose debatuose išsakytas nuomones ir neprieštaraujantys vienas kitam, nagrinėjami toliau. Čia jie pristatomi kaip pasirinkimo galimybės, kurių poveikis bus analizuojamas prieš priimant galutinius sprendimus. Visi trys variantai grindžiami dviejų ramsčių struktūra (kiekvieno ramsčio svarba skirtinga).

1 variantas

Pasirinkus šį variantą būtų toliau palaipsniui keičiama esama politikos sistema. Būtų remiamasi gerai funkcionuojančiais politikos aspektais ir orientuojamasi į **korekcijas** ir tobulinimą toje srityje, kurioje BŽŪP susilaukia didžiausios kritikos, t. y. būtų sprendžiamas tiesioginių išmokų paskirstymo valstybėms narėms teisingumo klausimas. Pasirinkus šį variantą būtų užtikrintas esamos BŽŪP tęstinumas bei stabilumas ir taip veiklos vykdytojams visoje maisto grandinėje būtų sudaryta ilgalaikio planavimo galimybė.

2 variantas

Kitas variantas – pasinaudoti reformos galimybe ir atlikti nuodugnias pagrindinių politikos aspektų peržiūras, siekiant užtikrinti, kad politika taptų **tvaresnė** ir kad būtų išlaikyta geresnė atskirų politikos tikslų, ūkininkų ir valstybių narių **pusiausvyra**. Šiuo tikslu būtų taikomos **tikslingiau orientuotos** priemonės, o tai taip pat suteiktų aiškumo ES piliečiams. Pasirinkus

[11] Įskaitant inovacijų partnerystės projektą, skirtą žemės ūkio našumui ir tvarumui.

šį variantą būtų siekiama išlaidų veiksmingumo ir daugiau dėmesio būtų skiriama ES sukuriamai pridėtinei vertei. Šis variantas leistų spręsti ES ekonominius, aplinkos ir socialinius sunkumus ir stiprinti žemės ūkio ir kaimo vietovių reikšmę siekiant strategijos „Europa 2020“ tikslų – pažangaus, tvaraus ir integracinio augimo.

3 variantas

Pasirinkus šį variantą būtų siekiama BŽŪP reformuoti ryžtingiau, didelį dėmesį skiriant tikslams, susijusiems su aplinka ir klimato kaita, o paramai pajamoms ir daugeliui rinkos priemonių palaipsniui skiriant vis mažiau dėmesio. Per kaimo plėtros politikos sistemą didelis dėmesys būtų skiriamas aplinkos ir klimato kaitos veiksmų finansavimo klausimui – taip būtų skatinama kurti regionines strategijas, skirtas užtikrinti, kad ES tikslai būtų pasiekti.

Išvardyti variantai turi aiškių, nors ir skirtingų pranašumų ir trūkumų, susijusių su naujosios BŽŪP tikslų įgyvendinimu, kaip nurodyta šiame komunikate. Tuos variantus reikės vertinti remiantis jų ekonominiu ir socialiniu poveikiu, taip pat jų poveikiu aplinkai.

7. IŠVADOS

Komisija, atsižvelgdama į debatų dėl BŽŪP ateities rezultatus, teikia šį komunikatą. Jame aptariami politikos variantai; juo inicijuojami debatai su kitomis institucijomis ir suinteresuotosiomis šalimis. Teisiniai pasiūlymai bus pateikti 2011 m.

Reformos variantai įvairūs – nuo esminių pakeitimų, reikalaujančių perplanavimo, iki kai kurių esamos politikos aspektų, kurie pasitvirtino esą naudingi, patobulinimo. Ėmusis numatytų priemonių BŽŪP turėtų tapti tvaresnė, labiau subalansuota, tikslingiau orientuota, paprastesnė, veiksmingesnė, geriau pateisinanti ES piliečių poreikius ir lūkesčius.

PRIEDAS

TRIJŲ PAGRINDINIŲ POLITIKOS KRYPČIŲ APIBŪDINIMAS

	Tiesioginės išmokos	Rinkos priemonės	Kaimo plėtra
1 variantas	Teisingesnis tiesioginių išmokų skirstymas valstybėms narėms (nekeičiant esamos tiesioginių išmokų sistemos)	Rizikos valdymo priemonių stiprinimas; Esamų rinkos priemonių racionalizavimas ir supaprastinimas (jei reikia)	Būklės vertinimo reikšmės didėjant finansavimui išlaikymas, siekiant išspręsti uždavinius, susijusius su klimato kaita, vandens būkle, biologine įvairove ir atsinaujinančiųjų išteklių energija, taip pat su inovacijomis
2 variantas	Teisingesnis tiesioginių išmokų skirstymas valstybėms narėms ir esminiai tokių išmokų modelių pakeitimai Tiesiogines išmokas sudarytų: • bazinė norma, kurios paskirtis – parama pajamoms, • privaloma papildoma parama už specifines ekologiškumą skatinančias viešąsias gėrybes, įgyvendinant paprastus, apibendrintus, be sutartinių įsipareigojimų, kasmetinius aplinkosaugos veiksmus, už kuriuos būtų skiriama papildomų lėšų, • papildomos išmokos, skirtos kompensuoti specifinių gamtinių kliūčių daromą žalą, • savanoriška susietoji parama specifiniams sektoriams ir regionams[12], Naujų smulkiesiems ūkiams skirtų schemų taikymas Bazinės normos ribų nustatymas, atsižvelgiant į didelių ūkių indėlį kaimo vietovėse kuriant darbo vietas	Esamų rinkos priemonių gerinimas ir supaprastinimas (jei reikia)	Esamų priemonių koregavimas ir papildymas, siekiant geriau atitikti ES prioritetus, didžiausią dėmesį skiriant aplinkosaugai, kovai su klimato kaita ir (arba) restruktūrizavimui ir inovacijoms, taip pat regioninių ir (arba) vietos iniciatyvų rėmimas Esamų rizikos valdymo priemonių tobulinimas ir fakultatyvios PPO „žaliosios dėžės“ kriterijus atitinkančios pajamų stabilizavimo priemonės taikymas, siekiant kompensuoti didelius pajamų nuostolius Galėtų būti numatytas tam tikras valstybėms narėms skirtų lėšų perskirstymas pagal objektyvius kriterijus
3 variantas	Dabartinės formos tiesioginių išmokų palaispsnis panaikinimas	Visų rinkos priemonių panaikinimas,	Taikant šias priemones didžiausias

[12] Tai būtų šiuo metu pagal 68 straipsnį mokamos susietosios paramos ir kitų susietosios paramos priemonių atitikmuo.

Vietoje jų būtų teikiamos riboto dydžio išmokos už aplinkos viešąsias gėrybes ir papildomos išmokos, susijusios su specifinėmis gamtinėmis kliūtimis

galbūt išskyrus nuostatas dėl trikdymo, kurios galėtų būti taikomos didelių krizių atvejais

dėmesys būtų skiriamas klimato kaitos ir aplinkos aspektams